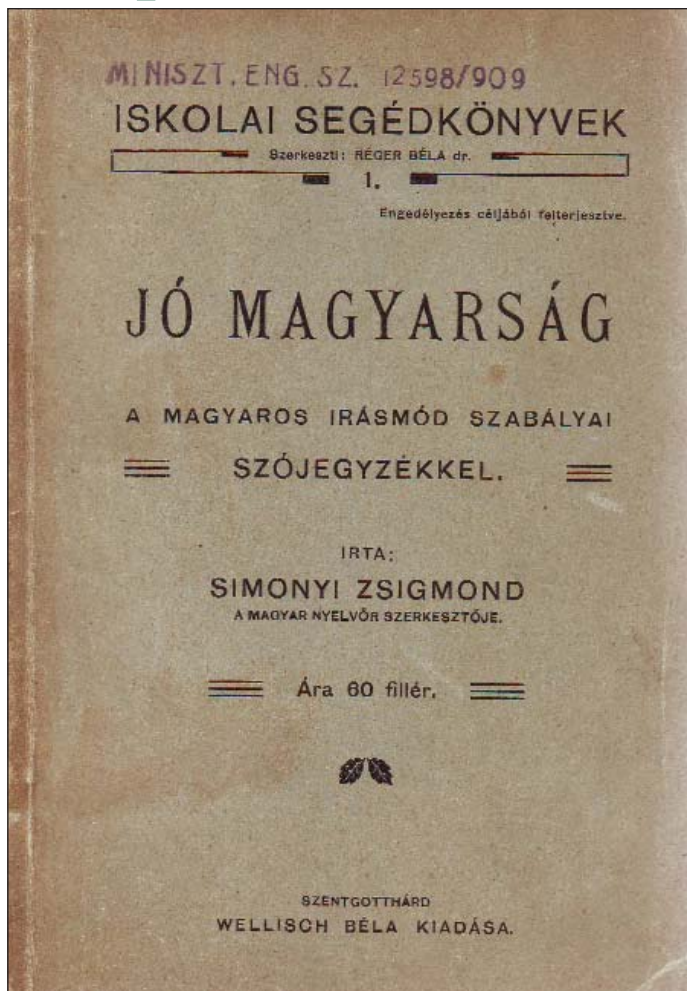

Népiskolák kontra Akadémia

Időről időre fellángol a vita, hogy a magyar írásból el kell-e törölni az *ly* betűt. Akik el kívánják tüntetni írásunkból, azzal érvelnek, hogy nincs funkciója, mert ugyanezt a hangot jelöli a *j* betű is. A tradíciókhoz ragaszkodók pedig épp az ősökre, a hagyománytiszteletre hivatkoznak. Érdekes, hogy Magyarországon a helyesírás kérdése az utóbbi másfél-két évszázadban mindig központi szerepet töltött be. Azok is, akik veszett nyelvművelés-ellenesek, a helyesírásban nem ismernek tréfát. Pedig kérdezhetnénk, ha a nyelvhasználat más területein a – ki ahogy mondja, úgy jó – megengedő nézetet vallják, akkor miért szigorúak a helyes írás területén?

De hát nehéz-e a magyar helyesírás? Erre mindenkinek magának kell válaszolnia, figyelembe véve, hogy mai írásunk jól szabályozott ugyan, de az új idegen szavak helyesírására és az egybeírás-különírásra nincsenek örök érvényű köbe vésett törvények. Évszázadokal ezelőtt, a magyar írásbeliség kialakulásakor, majd a könyvnyomtatás elterjedésekor a legfőbb gondot az okozta, hogy hogyan jelöljék nyelvünknek azokat a hangjait, melyeket hiába kerestek a latinban. Azaz, hogyan írják le az ilyen szavakat, mint: örül, tükör, tyúk és gyógyul. A magánhangzók esetében aztán a husziták mellékjeles írását fejlesztették tovább az évszázadok alatt, míg a mássalhangzók esetében a kétjegyű betűk terjedtek el. Még az is színesítette a

képet, hogy a katolikus és a protestáns írásmód századokon át sok helyen eltért egymástól.

A még évszázadokig uralkodó zűrzavar megszűntetésére akkor történtek az első hatásos intézkedések, amikor a reformkorban a Magyar Tudós Társaság megkezdte működését. Az akkori közgondolkodásban a nyelv központi helyét és a helyesírás ügyének fontosságát mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy már az első köz-

gyűlésen elhatározták a szabályzat vázlatának kidolgozását, és hogy ez a következő évben, 1832-ben meg is jelent. Vörösmarty és körének írásmódját rögzítette a terjedelmére nézve szerény, mindössze 32 oldalas szabályzat.

Aztán később, főleg az iskolai helyesírási szabályzatok kiadása virágzó iparaggá vált. Számtalan kisebb-nagyobb, szótárral kiegészített szabályzat jelent meg a 19. század végétől, bővítve az iskolai segédkönyvek kínálatát. Igazi háborút robbantott ki a széles látókörű, kiváló nyelvész Simonyi Zsigmond, amikor 1903-ban az Akadémia ellenében megreformált helyesírást vezetett be az iskolákban Wlassics Gyula közoktatásügyi miniszter jóváhagyásával. Többek között a *c* hang jelölését egyszerűsítette, eltörölte *cz-t*. A hosszú kettős mássalhangzóknak bevezette a ma is használatos csonkított írásmódját, az *aszszony*, *locscsan*, *mészszel* helyett *asszony*, *locscsan*, *mésszel* lett. Az Akadémia futva az események után, csak 1922-ban adta be a derekát, és szentesítette az akkor már széles körben használt új iskolai helyesírást. A nyomdászok, könyvkiadók is üdvözölték az új szentesített írásmódot, mert az addig hatályost idejélműltnak érezték.

A Balassi Intézet 2013-ban folytatja
a Publishing Hungary programot,
2013. MÁRCIUS 14–17. között
a LIPCSEI NEMZETKÖZI KÖNYVVÁSÁRON
vesz részt Magyarország.

PROGRAMOK:

- a Képzőművészeti Múzeumban, a könyvvásár egyik legfrekvenciáltabb esti színhelyén Rubin Szilárd *Mulatság a farkasveremben* c. művét mutatja be Horváth Géza irodalomtörténész. Felolvas: Christian Brückner, színész; moderáció: Jörg Plath irodalomkritikus.
- „*Vasárnap ne lopj, ne verj meg senkit, mert hat nap mindenne elegendő.*” Ilja Richter *Rejtőt olvas*. Esti rendezvényünkön a fiatalok egyik legkedveltebb kulturális központjában, a NaTóban tartott irodalmi esten a szerzőt Márton László író mutatja be.
- Kulcsár-Szabó Ernő (szerk.) *A magyar irodalom története*: A rangos De Gruyter kiadónál 2013 februárjában jelenik meg a német és a magyar szakma által egyaránt régóta várt 800 oldalas, hiánypótló irodalomtörténet. A kötet bemutatóján a szerkesztő, Kulcsár Szabó Ernő Horváth Gézával és Márton Lászlóval beszélget.
- *Az apokaliptikus tájak szépsége* címmel Szilágyi István regényeit mutatja be Kalász Orsolya költő, műfordító.
- Spiró György *Tavaszi Tárlat* c. regénye nemrég jelent meg német nyelven, az író, akinek hosszú évek óta nem jelent meg műve ezen a nyelven szintén Kalász Orsolya költő, műfordító mutatja be.
- Fiatalkorú írók Magyarországról – Nagy Ildikó Noémi és Nagy-Koppány Zsolt mutatkozik be.

A helyesírási szótárak sorsába a történelem is beleszól. Az 1940-es évek elején az Akadémia rendeletéből Nagy J. Béla kiváló nyelvvelő áldozatos munkájával készült egy tüzetes, terjedelmes helyesírási szótár, de a kiszedett könyv Budapest ostromakor a nyomdában elégett.

Sokan a második világháború utáni diktatórikus éveket minden vonatkozásban negatívan festik le, de jómagam a könyv- és szótárkiadás tekintetében előnyeit is látom az akkori központosításnak. 1954-ben jelent meg a 10. helyesírási szabályzat, ehhez tartozott az 1961-ben megjelent *Helyesírási tanácsadó szótár*. Felmérések szerint a Fábíán Pál és Deme László (később Tóth Etelka) nevével fémjelzett helyesírási szótár, a valaha is nyomtatott legnagyobb példányszámú magyar szótár, majd minden családban megtalálható. A szabályzatot három évtized múlva követte a 11. kiadás 1984-ben, melyet egy harminctagú Helyesírási Bizottság dolgozott ki.

A városi legenda szerint a nyomdászok követelték a szótárban néhány helyen fellelhető alternatív megoldások megszüntetését. Kérem, mondják meg az egyetlen helyes megoldást! – harsogták. Hangosan tiltakoztak például az elválasztás során a két elv – szóelemzést követő vagy magánhangzók-mássalhangzók számlálgatása – során alkalmazható kettősségek ellen: geo-gráfia – geog-ráfia, geo-szféra – geosz-féra.

A Kádár-kor kultúrpolitikája érdemének kell tekintenünk azt is, hogy jó néhány szaknyelv helyesírási szótára (pl. *Kémiai helyesírási szótár*, *Orvosi helyesírási szótár*) készült el és látott napvilágot.

Állóvízbe dobott kőként hatott 2006-ban az Osiris Kiadó *Helyesírás* című szótára. A Laczkó Krisztina és Mártonfi Attila szerzőpáros nevével jegyzett monumentális, 1540 oldalas szótár gazdagságával, frissességével, néhány ésszerű újításával hamar lekörözte az akadémiai helyesírási szótárt.

Napjainkban már talán befejezéséhez közeledik az Akadémia Magyar Nyelvi Bizottsága vezetésével évek óta tartó vita a helyesírási szabályzat megújításáról. A demokrácia és liberalizmus jegyében, a különböző – sokszor amatőr – vélemények kényszerű egyeztetése szinte megoldhatatlan feladat az új szabályzat kidolgozói számára.

A kiszivárgott hírek szerint az ly marad.

www.balassi-intezet.hu
www.publishinghungary.hu

 Balassi
Intézet

 NKA
Nemzeti Kulturális Alap